

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 28. марта 2016. године одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње мр Монике Мачаји под називом: **„Правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003. године“**. У том својству Наставно-научном већу подносимо следећи

РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Подаци о кандидату

Кандидаткиња мр Моника Мачаји рођена је 27. јуна 1979. године у Сомбору. Основну школу завршила је у Кули, а филолошку гимназију у Сремским Карловцима. Правни факултет Универзитета у Београду завршила је у року, након чега је уписала последипломске студије на истом факултету, смер Међународно јавно право. Магистарски рад одбранила је у јуну 2010. године. под називом „Арапско-израелски сукоб са посебним освртом на савремени тренутак“. На истом факултету у мају 2012. пријављује докторску дисертацију.

Од 2004. до 2006. године радила је као приправник у Трговинском суду у Београду. У фебруару 2007. године положила је правосудни испит и наставила да ради у истом суду као судијски помоћник. Од септембра 2007. до јула 2010. године радила је као правник у ЕДБ д.о.о. Београд у Служби за заступање и уговарање, а од јула 2010.год. до децембра 2012. године била је запослена у ЈП ЕПС Београд у Дирекцији за трговину. Од децембра 2012. године у истом предузећу обављала

више послова шефа службе, а од 01. јула 2015. год. ради као шеф службе за уговарање, регулаторни оквир и царињење.

У децембру 2010. год. положила испит за стицање сертификата службеника за јавне набавке, у мају 2012. год. учествовала на наградном семинару у Бриселу „Политика Европске уније у области енергетике“, а у мају 2014. год. похађала је летњу школу Европског универзитетског института у Фиренци из области права енергетике. Учествовала је на бројним семинарима и конференцијама у земљи и иностранству.

Написани радови

- „Појам и значај алтернативних и обновљивих извора енергије уз кратак осврт на тенденције развоја“, *Европско законодавство* 45-46/2013.

У раду се анализира чињеница да је у Републици Србији почело интензивније промовисање производње електричне енергије из обновљивих извора енергије, а потом је уследило и доношење правних аката из те области. С обзиром на значај теме обновљивих извора енергије, нужно је да се свако ко се у свом послу сусреће са овом темом, упозна са појмом и значајем обновљивих извора енергије у ширем смислу, односно да разуме шта је то тачно и због чега уређено наведеним правним актима. Алтернативним изворима енергије се сматрају они извори енергије који не настају сагоревањем фосилних горива (извори енергије настали у Земљиној кори труљењем органског материјала, најчешће су то нафта, угаљ и природни гас), тако да алтернативна енергија не мора уједно бити и обновљив извор енергије: на пример нуклеарна енергија, комбиноване електране и водоник. Енергија из обновљивих извора као што је енергија ветра, соларна енергија, геотермална и хидро енергија, енергија плиме и таласа, као и биогорива доприноси ефикаснијем коришћењу сопствених потенцијала у производњи енергије, смањењу емисија „гасова стаклене баште“, смањење увоза фосилних горива, развоју локалне индустрије и отварању нових радних места.

- Арапско-израелски сукоб са посебним освртом на савремени тренутак“, магистарски рад.

б) Подаци о дисертацији

Докторска дисертација мр Монике Мачаји **„Правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003. године“** одобрена је од стране Наставно-научног већа Правног факултета у Београду 29. фебруара 2016. године и за ментора је одређен проф. др Бранко Ракић. Предметна докторска

дисертација има укупно 226 куцане стране и састоји се од девет глава са списком референтне литературе и других извора коришћених приликом израде тезе.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације су правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003. године. Кандидаткиња сматра да су постојећа правила ратовања и решавања спорова путем принуде у новијој историји међународног права доведени у питање догађајима до којих су довеле велике силе предвођене САД (која је у пост- хладноратовској ери била и једина глобална сила). САД је у тој ери увела нове методе у правилима ратног права коришћењем ваздухопловне силе, а карактеристике тих метода су јасно уочљиве управо у интервенцијама против Ирака.

Осим последица које су те интервенције изазвале у ратном праву, постоји читав низ правних и међународно-политичких аспеката које је потребно анализирати како би био пружен ваљан основ за разумевање догађаја који су у два наврата довели до интервенција на једну државу, анализу историјских чињеница и позадине догађаја, што подразумева и анализу ситуација и последице интервенција на међународне односе и међународно право уопште. Све те чињенице се чине доста замагљене и углавном искривљене у досадашњој историографији, а посебно у представљању широј јавности од стране САД и НАТО чланица када су оптерећене идеолошким објашњењима.

Према томе, како је основни циљ сваког научног истраживања сазнавање веза које чине једну појаву, те како циљ истраживања произлази из предмета, кандидаткиња у овом раду у уводном делу износи историјске чињенице о Ираку и народу који га чини, да би у централном делу били детаљно анализирани сви потенцијални разлози инвазија на Ирак који дају одговор на питање да ли су те интервенције биле „оправдане“, односно да ли оне представљају кршење одредби међународног права. У вези са тим, анализирани су усвојени кључни правни документи и улога Уједињених нација, да би на крају биле представљене последице интервенција. На овај начин требало би да се открију везе које би објасниле суштину појаве, тј. интервенција.

Циљ дисертације је подробна анализа веома обимних правних и међународно-политичких аспеката интервенција уз издвајање оних који су кључни за схватање и праћење развоја свих чињеница које су довеле до интервенција на Ирак, њених последица на садашње међународне односе, те на тај начин дати допринос у

пружању одговора на већ постављено питање да ли за инвазије САД на Ирак 1991. и 2003. године постоји оправдање.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Предмет истраживања у овој докторској дисертацији произлази из полазне хипотезе:

- Ограниченост разлога утемељеног у међународном праву за нападе на Ирак 1991. и 2003. године,

а на њу надовезују се следеће хипотезе:

- да је контрола ирачке нафте била одлучујући мотив за амерички напад на Ирак;
- да је постојао план о расподели ирачке нафте након рата;
- да хуманитарна криза у Ираку није захтевала ратне интервенције;
- да Садам Хусеин и његов режим нису представљали „јасну и непосредну“ опасност за САД и њене савезнице;
- да рат у Ираку није учинио Америку сигурнијом у безбедносном смислу;
- да САД нису имале намеру да конфликт Кувајта и Ирака реше на мирољубив начин и
- да су САД селективно примењивале Женевске конвенције.

поводом којих су извршена истраживања и одговарајуће анализе.

Користећи се различитим методима, приликом научног истраживања кандидаткиња је свестрано третирала питања и проблеме обухваћене предметом дисертације. Користила је неколико научних метода, а пре свега историјско-правни метод, јер је историјско проучавање неопходно ради бољег разумевања и анализе следа догађаја, као и савремене ситуације. Искључиво правни метод дошао је до изражаја у логичком тумачењу правних извора, а телеолошко тумачење путем истраживања историјских докумената о намерама њених твораца.

Такође, примењен је и мултидисциплинарни приступ, јер се једна комплексна појава, у конкретном случају интервенције на једну земљу, може објаснити само синтезом различитих наука, односно повезивањем правног, психолошког, социјалног и моралног аспекта. Исто тако, представљена су и анализирана мишљења и ставови изнети у релевантној стручној литератури о предметним питањима.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Поред увода који је прва глава и закључка који је девета глава, дисертација садржи седам глава и то:

Глава II: Осврт на историју и етничко-религијску структуру Ирака

Глава III: Садам Хусеин и његова политика

Глава IV: Однос САД и Ирака у периоду пре Првог заливског рата и током рата, између две интервенције и током трајања инвазије на Ирак 2003. године

Глава V: Утицај ирачке нафте на међународни положај Ирака

Глава VI: Одлуке Уједињених нација и Ирак

Глава VII: Оправдања САД за инвазије на Ирак

Глава VIII: Последице интервенција против Ирака и утицај интервенција на верске поделе

Како је Ирак одиграо јединствену улогу у еволуцији људске цивилизације са најстаријим познатим насељима људске заједнице, која су се налазила на обалама река Тигар и Еуфрат у *другом* поглављу, а након *првог уводног* поглавља у којем кандидаткиња ближе одређује предмет свог истраживања, реч је о раној историји Ирака (на пример: да је на територији Месопотамије око 2000. године пре нове ере настала нова моћна држава Вавилон, да је 539. године пре нове ере Вавилон је освојио владар Персије, па је Месопотамија постала део Персијског царства), као и да су брзе и драматичне промене наступиле у Арабији када је Мухамед- припадник клана Хашемита и Курејш племена из Меке, проглашен пророком и када је почео да прикупља присталице нове монотеистичке религије Ислам. Затим је обрађен Османски период (од шеснаестог до двадесетог века), Први светски рат и период британског мандата, Други светски рат и монархија, период Републике, Иранско-ирачки рат. Затим етничка структура популације (Арапи, Курди, Туркмени, Асирци), као и религиозна структура (Муслимани: Шиити и Сунити, Хришћани, Јевреји).

Треће поглавље бави се Садамом Хусеином у његовом политиком, односно личном и политичком биографијом Садама Хусеина кроз политичку и председничку каријеру, Бат партију и подршком Сједињених Америчких Држава и ЦИА-е коју је уживао у сваком смислу од првог дана када је преузео власт (сматра се и ранијих година), све до 1990. године. Тачније, све до 02. августа 1990. године САД и њене савезнице сматрале су Садама Хусеина за пожељног партнера и

спречили су реакцију Уједињених нација због напада Ирака на Иран 1980. године, јер су подржавале његову страну у рату, па је амерички председник Реган 1982. године скинуо Ирак са листе држава које спонзоришу тероризам и одобрио Ираку енормне кредите за куповину америчких извозних артикала, а САД су постале највеће тржиште ирачке нафте.

На треће поглавље надовезује се и *четврто*, у којем је реч о односу САД-а и Ирака и то прво кроз анализу односа САД-а пре Првог заливског рата, односно према Иранско-ирачком рату, где је постало јасно да је америчка обавештајна и логистичка подршка играла одлучујућу улогу у подупирању ирачке одбране од напада иранских трупа. Администрације Роналда Регана и Џорџа Буша старијег дозволиле су продају Ираку разних предмета са истовремено војном и цивилном употребом, укључујући отровне хемикалије и смртоносне биолошке вирусе као што су антракс и куга.

Затим, говори се о Заливском рату који је резултат схватања тадашњег америчког председника Буша, тј. ирачких акција као претње виталним интересима САД-а и његовим наређењем да се војно ваздухопловство и копнене снаге сместе у Саудијској Арабији, након добијања дозволе од њиховог краља. Операција „Пустињски штит“ почела је 02.августа 1990. године и у почетку је представљала војни распоред америчке војске ради одбране Саудијске Арабије, да би брзо прерасла у највеће америчко ангажовање од сукоба у југоисточној Азији. Када је постало извесно да се Ирак неће повући 17. јануара 1991.године „Пустињски штит“ постао је „Пустињска олуја“. Војна операција „Пустињска олуја“ трајала је до 28. фебруара 1991. године. Анализирана су оправдања за Први заливски рат која су пружиле Сједињене Америчке Државе, као и његове последице. Кандидаткиња је приметила разлику између инвазије Ирака на Иран и Ирака на Кувајт, посебно са становишта САД-а и њихових геополитичких интереса и истакла да су САД ирачку инвазију на Кувајт сматрале ратним злочином, због које је бомбардован Ирак и наметнуте му санкције, а ранију инвазију на Иран су поздрављали, помагали и сходно томе нису сматрали ратним злочином. Кандидаткиња истиче да су се војни планери надали да ће бомбардовање појачати економски и психолошки удар на санкцијама већ погођено ирачко друштво, што се могло видети из циљева који су одабрани, а који нису били првенствено војни. Намерно је причињена огромна штета ирачкој способности да опстане као индустријско друштво. Једна од значајних последица рата је био велик број америчких трупа стационираних у Саудијској Арабији, а с обзиром на то да је Саудијска Арабија држава у којој се налазе исламски најсветији градови Мека и Медина, многи муслимани били су изнервирани константним војним присуством. Управо то послератно константно присуство америчких трупа у Саудијској Арабији било је један од мотива за

терористички напад на САД 11. септембра 2001. године. Контроверзни су и ефекти Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 661 која је донета 06. августа 1990. године, након ирачке инвазије на Кувајт, када су уведене економске санкције Ираку, па је у потпуности била забрањена трговина, укључујући медицинску опрему, храну и друге потрештине за хуманитарну намену, што је на крају, тј. у периоду од 1991.-2003. године довело до хиперинфлације, продубљивања сиромаштва и неухрањености становништва. Није без последица прошла ни животна средина, Ирачани су бацили милион и петсто хиљада кубних метара сирове нафте у Персијски залив, што је довело до највећег изливања нафте у дотадашњој историји.

Обухваћен је и период између две интервенције (април 1991 - март 2003. године) и америчка инвазија на Ирак 2003.године. Савет безбедности Уједињених нација 02. априла 1991. године доноси Резолуцију 687 којом, између осталог, тражи од Ирака да безусловно прихвати уништење, уклањање на безопасан начин свог хемијског и биолошког оружја и да не испитују или развијају нуклеарно наоружање или материјале који се могу користити за ту намену. У марту 1998. године САД користе УН инспекторски тим да убаце америчког шпијуна у Багдад да инсталира високо софистицирани електронски систем за прислушкивање Садамове председничке комуникације,који то и успева да уради. У децембру исте године, Садам Хусеин окончава сарадњу Ирака са УНСЦОМ-ом и оптужује Уједињене нације за шпијунажу, које се повлаче из Ирака. Кандидаткиња наводи да постоје ставови да је амерички председник наредио повлачење инспекторског тима УН-а, те да би тако нешто свакако представљало поткопавање УН-а. Тада је настављено бомбардовање ирачких мета у северној зони забрањеног лета и вршено је спорадично на недељном, а некад и на дневном нивоу, па је током 1999. године извршено преко сто напада, што је редовно настављано и следећих година, те да овај догађај представља један од корена инвазије на Ирак 2003. године.

Председник Џорџ Буш обратио се америчком народу 19. марта 2003. године ради објаве почетка „широке и организоване кампање“ разоружања Ирака која је названа „Операција ирачка слобода“. Истакао је да се војна операција против Ирака води због ослобођења ирачког народа и одбране целог света од смртне опасности. Већ, 01. маја 2003. године председник Буш држи победнички говор на америчком војном носачу авиона „Абрахам Линколн“ на којем је био окачен натпис „мисија окончана“. Буш је тада рекао да их чека тежак посао увођења реда у деловима Ирака који је и даље остао опасан, да се мисија наставља, да се рат против терора наставља. Противници рата су већ тада изнели тврдње да је натпис „мисија окончана“ био веома преурањен, јер је то био тек почетак дугачког рата, па је тај

натпис временом попримио ироничну конотацију и постао је симбол нереалних циљева и перцепције рата Бушове администрације.

Кандидаткиња је посебно обрадила сваку годину америчко-ирачког рата, све до 2011.године. Након објаве америчког председника о завршетку главних војних операција (01. маја 2003. године) до 17. јануара 2004. године убијено је преко пет стотина америчких војника. 15. децембра 2011. године САД званично објављује крај рата у Ираку и коначно повлачење свих својих војника. Након девет година рата, губитка 100.000 људских живота, потрошених милијарди долара, војна мисија САД-а била је завршена.

Утицај ирачке нафте на међународни положај Ирака је *нето* поглавље, у којем је прво описана историјска позадина од оснивања Англо-персијске нафтне компаније 1909. године, преко Споразума из Сан Рема из 1920. године, до ситуације настале након Другог светског рата кроз коју се може анализирати и политички утицај нафте из те државе. У свим фазама своје нафтне историје, Ирак се суочавао са великим међународним силама које су комбиновале војну силу, државне притиске и притиске приватних корпорација да би освојиле и задржале концесије на ирачку нафту. Ирачки народ није консултован, нити су имали користи од постигнутих договора. Листа земаља заинтересованих за ирачку нафту је дугачка-најмање тридесет једна компанија из двадесет једне земље водила је разговоре са Садамом Хусеином о развоју нафтних поља када престану санкције. Кандидаткиња сматра битним и наглашава да је са темом ирачке нафте тесно везана намера ирачке власти да промени валуту плаћања за нафту из долара у евро, која би изазвала поремећаје на светском тржишту, а сама идеја расправљана је у оквиру УН-а крајем 2000. године и већ тада је допринела „нафтном валутном рату“.

У истом поглављу представљено је како ирачке власти сагледавају и предлажу регулисање питања нафте након америчких интервенција. Треба навести да Ирак има друге највеће потврђене резерве нафте у свету, а откривено је и процењено седамдесет четири нафтних поља од који само петнаест ради. Такође, поред потенцијала да буде највећи светски произвођач, Ирак може да производи нафту на економичнији начин од већине произвођача, јер просечна цена пумпања барела нафте из земље у САД-у износи око десет долара, а у Ираку мање од једног долара. У ирачком Уставу и предлозима закона који регулишу питање нафте и гаса предвиђено је да централна власт дистрибуира постојеће и будуће приходе од нафте деловима или регионима, према становништву.

У *шестом* поглављу Одлуке Уједињених нација и Ирак разматране су све Резолуције Савета безбедности, санкције и ембарго које се односе на Ирак, почев од оних које су представљале реакција на ирачку инвазију на Кувајт, затим одлука

између Првог заливског рата и инвазије на Ирак 2003. године, па до оних везаних за напад на Ирак 2003. године.

САД су међународној заједници презентовале низ оправдања за интервенцију у Ираку 2003. године (претња од Садама Хусеина, оружје за масовно уништење, тероризам, кршење људских права, ирачка нафта, ширење демократије, кршење УН резолуција) и *седмо* поглавље посвећено је сваком од њих, а путем навођења и анализом тих разлога за интервенцију кандидаткиња је успешно пружила објашњење међународно-политичке и правне ситуације.

Ирак је представљао претњу за САД још од 1998. године, када је Конгрес закључио да ирачко оружје за масовно уништење представља претњу виталним интересима Сједињених Америчких Држава и међународном миру и сигурности. Објавио је да Ирак неприхватљиво крши одредбе међународних обавеза и ургирао је да председник предузме одговарајуће акције у складу са Уставом и релевантним законима САД-а да би се Ирак повиновао својим међународним обавезама. САД-а и Велика Британија су сматрале да ниједан режим као Садамов не показује претеће непријатељство према својим суседима и САД-у; да ниједан не угњетава свој народ као он, не врши геноцид, не подржава тероризам и не употребљава оружје за масовно уништење. Међутим, нису постојали докази да је Ирак представљао претњу за САД, што је изјавио сам директор ЦИА-е, није било доказа да је Ирак икада имао или требао да набави нуклеарно оружје што је рекао потпредседник САД-а. Бушова администрација признала је да ништа од тога није била истина, али није ништа рекла о истинском разлогу одласка у рат. Анализом савременог међународног права, генерално се прати конвенционална дефиниција оружја за масовно уништење којом је обухваћено нуклеарно, хемијско, биолошко и понекад радиолошко оружје, иако не постоји општеприхваћена дефиниција у међународном праву, ни у споразумима нити у обичајима, укључујући и Уједињене нације. После напада 2003. године, Ирачка истраживачка група, послата од стране коалиционих снага, спровела је опсежна истраживања и није успела да пронађе доказе да је Ирак покушао да обнови своје капацитете и произведе нуклеарно оружје после 1991. године; доказе о залихама биолошког оружја или покретних објеката за производњу те врсте оружја, као ни доказе о залихама хемијског оружја нити индиције да је обновљена његова производња после 1991. године. После 11. септембра 2001. године, амерички званичници истицали су да су схватили да САД мора да се суочи са претњом, пре него што иста стигне до њених обала, без обзира да ли таква претња долази од терористичких мрежа или терористичких држава. Тако је и режим у Ираку сматран јасном претњом и ризик који свет себи није могао да приушти, па су морали да реагују и иако Ирак није одговоран за напад од 11. септембра, што је непобитно утврђено (ФБИ, ЦИА, Комитет сената за обавештајну

делатност), сматрали су да је свет безбеднији без Садама Хусеина на власти. Према схватању америчких званичника, коалиција није кренула у Ирак зато што су пронашли нове доказе о ирачком оружје за масовно уништење, већ због тога што су постојеће доказе видели у новом светлу-кроз призму свог искуства од 11. септембра 2001. године. Такође, напад на САД сматран је легитимним разлогом за напад на Ирак, не зато што је Ирак био одговоран за напад на САД, већ зато што се кроз напад на САД видела рањивост те земље и било је неопходно победити у Ираку. Кандидаткиња истиче да се прави разлог инвазије на Ирак крио у жељи америчког председника Џорџа Буша да промени режим у Ираку, а знало се да би презентовање разлога за напад такве врсте изазвао отпор међу људима који високо цене људске животе, развијен је читав низ алтернативних оправдања интервенције (оружје за масовно уништење, везе са терористима, опасан диктатор, ослобођење Ирака, итд...). Међутим, сви ти алтернативни изговори за напад лажна и измишљена покрића за деценијама актуелну политику САД-а ка проширењу свог утицаја у целом свету кроз подржавање и постављање режима који им одговара. Амерички извештај о стању људских права из марта 2003. године описао је режим Садама Хусеина као режим под којим су људска права била на екстремно ниском нивоу са сталним и озбиљним кршењима тих права; да грађани нису имали право да промене режим; да је режим ликвидирао политичке противнике и лидере шиитске верске заједнице, да је режим био одговоран за нестанак, убиство или мучења особа за које се сумњало или су биле повезане са особама за које се сумњало да припадају опозицији, економским кривичним делима, војним дезертерима и низом сличних активности. Проблем рационалне употребе хуманитарне интервенције у контексту Ирака у марту 2003. године постојао је због чињенице да се у претходних десет година Садам Хусеин опходио исто или на гори начин према својим политичким противницима и кршио људска права, па није јасно у чему је специфичност ситуације у марту 2003. године, тј. како оправдати војни напад на њега у светлу заштите ирачке популације. Због тога је међународна заједница била веома опрезна по том питању. Најјачи подстицај за напад на Ирак је жеља за контролом ирачке нафте, јер је познато да Ирак има нафту у вредности од пет хиљада милијарди долара и да су у администрацији радиле индивидуе повезане са нафтном индустријом која би сигурно имала користи од контроле те администрације над Ираком, а није пружен ниједан ваљан разлог за оправдање рата. Кандидаткиња закључује да се историја америчке спољне политике и војне стратегије у последње три деценије заснивала на постизању контроле над нафтним ресурсима, посебно у Персијском заливу и то на основу Картерове доктрине, која је несметан приступ Персијском заливу прогласила стратешким циљем САД-а. Мишљење америчке администрације у време инвазије било је да ће план за увођење демократије у Ираку сигурно успети и да вреди труда, јер ће се проширити у региону, иако су неки скептици демократије тврдили да су исламски обичаји

негостољубиви према изабраним владама. Стручна јавност није имала поверења у успех наметања демократије на амерички начину Ираку и региону Блиског истока. Према схватању већине стручњака за међународно право инвазија на Ирак била је незаконита и супротна међународном праву. САД су оправдавале рат кроз уско тумачење резолуција Савета безбедности које су много боље дефинисане од тврдњи „на стакленим ногама“ као што су превентивна самоодбрана и правног аргумента базираног на „оживљеној сили“ из Резолуције 678 и „озбиљних последица“ из Резолуције 1441, које ни на кога не остављају убедљив утисак. Након терористичких напада 11. септембра 2001. године развијена је идеја превентивног рата у посебном облику преемптивне самоодбране (мада је на енглеском језику реч „preemptive“ синоним речи „preventive“), по којој се може напасти противник који не само да није извршио напад, већ који не представља ни непосредни претњу. На тој идеји заснована је национална стратегија безбедности САД-а из 2002. године и требало је да она послужи као оправдање за војну интервенцију против Ирака. Кандидаткиња ипак закључује да ништа, тј. ниједан акт или обичај из међународног права не овлашћује да се преемптивним ратом збаце владе и разоружају и рат САД против Ирака не може да се уклопи ни у једну ситуацију у којој би био законит и дозвољен.

У осмом поглављу анализирају се последице интервенција против Ирака, које су бројне (сигурност и безбедност, приватне компаније у Ираку, тероризам, ратни заробљеници, економски аспект рата, жртве) и њихов утицај на верске поделе.

Постављено је питање да ли је рат у Ираку учинио Сједињене Америчке Државе сигурнијом и безбеднијом? У свом извештају „9/11 пет година касније: успех и изазови“ из септембра 2006. године Национални обавештајни савет истакао је да је пре 9/11 Ирак био држава означена као спонзор тероризма, којом влада тиранин, за коју се веровало да поседује оружје за масовно уништење и која је кршила резолуције и санкције Уједињених нација, док је 2006. године Ирак држава која није на листи спонзора тероризма, којом управља изабрана власт и која ради на томе да буде потпуно интегрисана у међународну заједницу и партнер у УН-у. Њихов закључак је да су САД и њене савезнице због тога сигурније, али не и сигурне. Кандидаткиња истиче да приказ Националне стратегије безбедности САД-а из 2006. године, делује надреално, када се има у виду да је управо тада значајно порасло насиље у региону у којем САД „тражи и подржава раст демократских покрета и институција“, тј. инвазија на Ирак покренула је брутални, крвави сунитско-шиитски грађански рат у читавом региону, а последично и Арапско пролеће, довела до смрти стотине хиљада Ирачана, Сиријаца и пораста тероризма. Влада САД-а првенствено је користила приватне фирме за безбедност у Ираку за

две главне функције, прва је услуга статичког обезбеђења-страже објеката и ти уговори о безбедносним операцијама били су слични локалним уговорима о чувању амбасада, конзулата и резиденција САД-а широм света. Друга уговорна функција коју су пружале приватне компаније су лично обезбеђење и пратња. Нико није знао тачан број приватних агенција за безбедност које су се сручиле у Ирак пратећи рат. Највећи број напада на америчку војску вршили су сунитски побуњеници, који обједињују елементе бившег Садамовог режима, незадовољне Ирачане и обичне криминалце. Било је тешко пратити бројност побуњеника и њихов појавни облик, јер су се групе константно појављивале и нестајале, а оданост мењале. Мотиви који су их гонили на побуну били су веома различити, од верске ревности, економске користи, националних осећаја до беса због губитка вољених особа у сукобима. Побуна у Ираку настала је после окупације Ирака и трајала је до повлачења америчке војске 2011. године. У почетку, све до 2007. године, побуњеници су углавном нападали коалициону војску, а касније и ирачке снаге безбедности које су видели као сараднике окупатора. После повлачења америчке војске, талас обновљеног секташког насиља и побуна против владе преплавио је Ирак уз појачавање интензитета сукоба током 2013. године. Кандидаткиња закључује да је очигледно да ратовање и борба против тероризма на „амерички начин“ не функционишу, јер данас у свету има више терориста него у време терористичких напада на САД 11. септембра 2001. године, бројније су групе налик на Ал Каиду, боље су организоване, имају више припадника, а према статистичким подацима (РАНД) од 2010. до 2013. године број сунитских група је порастао за педесет осам одсто, број бораца је удвостручен, а број напада утростручен. У време напада на САД, Ал Каида била је релативно мала организација са неколико кампова у Авганистану, док данас сунитске групе контролишу велики део Блиског истока, а шире се и у Африци. Током америчке инвазије на Ирак, ирачки герилци који су бранили своју земљу отворено су носили оружје, док је више од десет хиљада америчких војника, припадника специјалних оперативних група и више од двадесет ЦИА паравојника деловало унутар Ирака, а већина није носила своје униформе, чак су били прерушени у ирачке цивиле и скривено носили оружје. Кандидаткиња закључује да то значи да је, ради остварења својих циљева, америчкој војци било је дозвољено да дејствујући на територији друге земље, убија цивиле при томе обучени у цивилну одећу и са скривеним наоружањем и да то буде окарактерисано као легално ратовање и да извршиоци тих убистава имају статус бораца, док је истовремено ирачка герила чинила ратни злочин уколико би пуцала на америчке војнике. Како се рат у Ираку после девет година трајања ближио крају, тако је постајало јасно да је тај сукоб за САД представљао скупу лекцију. На свом врхунцу сто седамдесет хиљада америчких војника било је стационирано у више од пет стотина база широм земље, а укупно је у Ираку служило више од два милиона војника. Како се назирало крај

рата, било је јасно да су укупни трошкови рата премашили четири билиона долара, с тим да трошкови могу бити и виши, јер зависе од броја ветерана који захтевају дуготрајну негу, трошкове замене опреме и пуне социјалне и економске последице. Бројање жртава током ратног стања је мрачна и нетачна наука, посебно у Ираку, где је била слаба безбедност и где је недостајало званично цивилно владино тело које би за то било задужено. Применом великог броја различитих методологија настали су запањујуће различити резултати. После неколико година рата, у британском медицинском часопису Лансет 12. октобра 2006. године објављена је студија по којој је преко шест стотина педесет хиљада Ирачана умрло као директна или индиректна последица инвазије из марта 2003. године и због које је настала широка расправа у јавности и политички проблем за Буша и друге присталице рата, јер је то била највиша цифра коју нико до тада није износио. Иако је број до којег су ови истраживачи дошли био шокантан, метод сигурно није, јер се научна заједница слагала са статистичким методом који је коришћен за прикупљање података и са валидношћу закључака која је произвела студија. Министар одбране САД-а Леон Панета службено је 15. децембра 2011. године окончао присутност америчке војске у Ираку и на церемонији у америчкој војној бази у Багдаду рекао да је „сан независног и сувереног Ирака постао јавна“.

Предметна анализа уз анализу ситуације у Ираку након повлачења америчких трупа, омогућила је давање одговора на питање каква је била и каква је садашња ситуација на територији на којој су интервенције извршене, а где сукоби и даље постоје.

Америчка војска напустила је пет стотина пет војних база у Ираку, али је око шеснаест хиљада људи остало у америчкој амбасади у Багдаду, која је уједно и највећа дипломатска мисија САД-а на свету, тако да се истовремено са повлачењем војних трупа дешавало и појачавање дипломатске присутности у Ираку уз наравно политичку и економску. Секташко насиље беснело је посебно у првој половини 2013. године, када су се многи прибојавали понављања крвавог резултата из 2006. године. До средине 2014. године, земља се налазила у тоталном хаосу, а појавила се и Исламска држава Ирака и Леванта (ИСИС или ИСИЛ) која је заузела градове Мосул и Тикрит. Упркос америчком бомбардовању Исламска држава се консолидовала, а секташко насиље и сукоби унутар земље су се наставили. Председник Буш непрекидно је подвлачио да је најнепосреднији безбедносни приоритет САД-а рат против тероризма, али напад на Ирак је озбиљно угрозио, ако не и уништио глобалну антитерористичку акцију.

У деветом поглављу као закључку, кандидаткиња истиче да је ничим изазвана и незаконита инвазија Ирака од стране САД-а догађај који ће се памтити и који представља морално и политичко назадовање у односу на достигнути ниво

међународног права. Инвазија на Ирак била је империјалистички рат у класичном значењу тог појма, уз бруталну примену војне (над)моћи чији је циљ био успостављање контроле над обилним ирачким нафтним ресурсима и свођење те земље на амерички колонијални протекторат.

У одговарајућим координатама дисертације кандидаткиња димензионише своја истраживања и такође износи закључна разматрања која се баве потврдом или оспоравањем полазних хипотеза, а на основу чињеница, правних ставова и других елемената садржаних у поглављима.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Предметним истраживањем потврђен је континуитет и нов правац у међународним односима који САД заступа од краја ере Хладног рата до данас. Истраживањем је указано да у случају интервенција САД на Ирак, у оба наврата, није дошло само до инцидентног скретања са правног и политичког континуитета уобличеног међународним правом и односима. Такође, указано је и на политички континуитет веза, савезништава и доприноса самих земаља учесница у сукобу, али и међународне заједнице у кретањима међународних односа у том региону током XX и на почетку XXI века.

Кандидаткиња истиче да је овом питању у светској правној и политичкој литератури посвећена велика пажња, за разлику од наше земље која због сопствених догађаја у то време (грађански рат, НАТО интервенција 1999. године, политичке промене након 2000. године) није посветила већу пажњу интервенцијама у Ираку, нити је сачињена обимнија литература. На овај начин потврђен је научни значај и актуелност изабране теме. Такође, тема дисертације сублимисала је друштвени интерес за научним третирањем питања на која су у тези дати одговори.

Допринос кандидаткиње у дисертацији је и то што је указала на међусобну зависност и испреплетаност различитих аспеката међународне политике и права у једној комплексној ситуацији у међународним односима. Наиме, темом дисертације обухваћен је широк круг питања поводом интервенција у међународном праву уопште, а посебан резултат овог рада огледа се у томе да је кандидаткиња систематизујући одговарајуће аспекте интервенција дала њихову свеобухватну анализу на међународном, али и на регионалном нивоу.

Постојећа грађа омогућила је кандидаткињи да у докторској дисертацији изложи како нове чињенице, тако и нова научна тумачења и објашњења тих чињеница. Тако највећи део рада обухвата научну дескрипцију, кроз презентацију података истраживачког рада из разних извора, али се не задржава на томе, већ се

врши и научна класификација као последица разврставања ратних периода, структуре становништва, политичке елите, све до научног објашњења кроз давање објашњење међународно-политичке и правне ситуације путем навођења и анализе разлога интервенција, улоге међународних чинилаца, као и последице интервенција, тј. критички се анализирају домети свих тих чинилаца у пракси.

С обзиром на значај питања оружаних интервенција у међународном праву на универзалном нивоу, као и на комплексност интервенција у Ираку, кандидаткиња је на поменути начин учинила допринос научном проучавању тих значајних тренутака за сагледавање међународних односа у другој половини XX века и на почетку XXI века.

6. Закључак

На основу свега наведеног, Комисија има посебно задовољство и част да констатује да докторска дисертација кандидаткиње **мр Монике Мачаји** под називом: „**Правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003. године**“, представља самостално и оригинално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану. Комисија је, стога, слободна да предложи Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

У Београду,
25. април 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Миленко Крећа, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду,
у пензији

др Бранко Ракић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бојан Милисављевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Београду